

**YOZMA TARJIMANI O'QITISHDA AN'ANAVIY, KORPUSGA
ASOSLANGAN VA SUN'IY INTELLEKTGA ASOSLANGAN
YONDASHUVLARNING INTEGRATSIYASI: SWOT TAHLIL
ASOSIDA LINGVODIDAKTIK MODELI**

Axmedova Anorxon Nasibali qizi

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti doktoranti

E-mail: anora_axmedova@uzswlu.uz

Annotatsiya. Mazkur maqolada yozma tarjimani o'qitishda qo'llanilayotgan an'anaviy, korpusga asoslangan hamda sun'iy intellektga asoslangan yondashuvlarning lingvodidaktik imkoniyatlari qiyosiy SWOT tahlil asosida tadqiq etilgan. Tadqiqot davomida har bir yondashuvning kuchli va zaif tomonlari, mavjud imkoniyatlari hamda ehtimoliy xavflari aniqlanib, ularning tarjima kompetensiyasini rivojlantirishdagi o'rni baholangan. Natijalar asosida nazariy tayyorgarlik, korpus orqali verifikatsiya va sun'iy intellekt vositalari yordamida post-editing bosqichlarini integratsiyalovchi lingvodidaktik model taklif etilgan. Model talabalarning analitik fikrlash, pragmatik va stilistik moslikni ta'minlash, tarjima qarorlarini qabul qilish hamda mustaqil tahrirlash ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Tadqiqot natijalari tarjima ta'limini modernizatsiya qilish, korpus texnologiyalari va sun'iy intellekt vositalaridan samarali foydalanish bo'yicha ilmiy-metodik tavsiyalar ishlab chiqishga asos bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: yozma tarjima, korpus lingvistikasi, sun'iy intellekt, SWOT tahlil, lingvodidaktik model, post-editing, tarjima kompetensiyasi, verifikatsiya, parallel korpus, tarjima ta'limi.

Аннотация. В данной статье исследуются лингводидактические возможности традиционного, корпусно-ориентированного и основанного

на искусственном интеллекте подходов к обучению письменному переводу на основе сравнительного SWOT-анализа. В ходе исследования были выявлены сильные и слабые стороны каждого подхода, а также их возможности и потенциальные риски в развитии переводческой компетенции обучающихся. На основе полученных результатов предложена интегративная лингводидактическая модель, объединяющая теоретическую подготовку, верификацию переводческих решений с использованием корпусных ресурсов и этап постредактирования с применением инструментов искусственного интеллекта. Предложенная модель способствует развитию аналитического мышления, навыков принятия переводческих решений, обеспечения прагматической и стилистической адекватности, а также самостоятельного редактирования перевода. Результаты исследования могут быть использованы при модернизации системы подготовки переводчиков и разработке современных методик обучения переводу.

Ключевые слова: письменный перевод, корпусная лингвистика, искусственный интеллект, SWOT-анализ, лингводидактическая модель, постредактирование, переводческая компетенция, верификация, параллельный корпус, обучение переводу.

Abstract. This article explores the linguodidactic potential of traditional, corpus-based, and artificial intelligence-assisted approaches to teaching written translation through a comparative SWOT analysis. The study identifies the strengths, weaknesses, opportunities, and threats associated with each approach and evaluates their contribution to the development of translation competence. Based on the findings, an integrated linguodidactic model is proposed that combines theoretical preparation, corpus-based verification of translation

decisions, and AI-assisted post-editing activities. The model aims to enhance students' analytical thinking, decision-making skills, pragmatic and stylistic appropriateness, and independent revision abilities. The findings provide a methodological framework for modernizing translation education and integrating corpus technologies and artificial intelligence tools into translator training programs.

Key words: written translation, corpus linguistics, artificial intelligence, SWOT analysis, linguodidactic model, post-editing, translation competence, verification, parallel corpus, translation education.

So'nggi yillarda tarjima faoliyati nafaqat lingvistik, balki texnologik kompetensiyalarni ham talab qiluvchi murakkab kasbiy faoliyat sifatida rivojlanib bormoqda. Xalqaro kommunikatsiya hajmining ortishi, ilmiy-texnik axborotlar oqimining kengayishi hamda sun'iy intellekt texnologiyalarining jadal rivojlanishi tarjima ta'limi tizimiga yangi talablarni qo'yimoqda. Zamonaviy tarjimon til va madaniyat vositachisi bo'lish bilan birga, korpus texnologiyalari, tarjima xotiralari, mashina tarjimasi tizimlari va sun'iy intellekt vositalaridan samarali foydalana olishi lozim.

Tarjima kompetensiyasini shakllantirish masalalari bir qator olimlar tomonidan tadqiq qilingan. Xususan, PACTE guruhi tarjima kompetensiyasini bilingval, ekstralingvistik, instrumental, strategik va psixofiziologik subkompetensiyalar yig'indisi sifatida talqin qiladi. EMT modeli esa texnologik kompetensiyani zamonaviy tarjimon tayyorgarligining ajralmas tarkibiy qismi sifatida e'tirof etadi. Biroq ushbu modellar asosan kompetensiyalarning nazariy tavsifini berib, korpus texnologiyalari va sun'iy intellekt vositalarining o'quv jarayonidagi integratsiyasini yetarlicha ochib bermaydi.

Tarjima ta'limida korpus lingvistikasidan foydalanish bo'yicha Baker, Bowker, Zanettin, Laviosa, McEnery va Hardie kabi olimlarning tadqiqotlari muhim ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi. Ularning ishlarida korpuslardan tarjima universallarini aniqlash, terminologik moslikni tekshirish hamda autentik til birliklarini tahlil qilish vositasi sifatida foydalanish masalalari yoritilgan. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, korpuslardan foydalanish talabalarning kontekstual va pragmatik moslikni aniqlash ko'nikmalarini sezilarli darajada rivojlantiradi.

Biroq mavjud tadqiqotlarning aksariyatida korpus lingvistikasi alohida metod sifatida ko'rilgan bo'lib, uning sun'iy intellekt texnologiyalari bilan integratsiyalashgan didaktik modeli ishlab chiqilmagan. Ayniqsa, yozma tarjimani o'qitishda nazariy tayyorgarlik, korpus asosida verifikatsiya va sun'iy intellekt yordamida post-editing bosqichlarini yagona metodik tizimga birlashtirish masalasi yetarlicha o'rganilmagan. Tadqiqot davomida tarjima ta'limining uchta asosiy yondashuvi – an'anaviy, korpusga asoslangan va sun'iy intellektga asoslangan yondashuvlarning imkoniyatlari SWOT tahlil asosida qiyoslandi. Tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, an'anaviy yondashuv talabalarning nazariy bilimlari va tarjima strategiyalarini shakllantirishda samarali bo'lsa-da, autentik til materiallari bilan ishlash imkoniyatlari cheklangan. Korpusga asoslangan yondashuv esa real til birliklari asosida pragmatik va stilistik moslikni aniqlash imkonini beradi, biroq undan foydalanish ma'lum texnologik tayyorgarlikni talab qiladi. Sun'iy intellekt asosidagi vositalar esa tezkorlik va samaradorlikni ta'minlaydi, lekin ularning natijalarida stilistik xatolar, madaniy nomuvofiqliklar va pragmatik noaniqliklar uchrashi mumkin.

Mazkur holat tarjima ta'limida ushbu uch yondashuvning afzalliklarini integratsiyalashga asoslangan yangi lingvodidaktik modelni ishlab chiqish

zaruratini yuzaga keltiradi. Tadqiqotning maqsadi yozma tarjimani o'qitishda an'anaviy, korpusga asoslangan va sun'iy intellektga asoslangan yondashuvlarning lingvodidaktik imkoniyatlarini qiyosiy SWOT tahlil asosida aniqlash hamda nazariy tayyorgarlik, korpus orqali verifikatsiya va sun'iy intellekt vositalari yordamida post-editing faoliyatini integratsiyalovchi o'qitish modelini ishlab chiqishdan iborat. Mazkur maqsadga erishish jarayonida quyidagi masalalarga alohida e'tibor qaratildi:

- birinchidan, yozma tarjimani o'qitishda qo'llanilayotgan an'anaviy metodlarning afzallik va cheklovlarini aniqlash hamda ularning zamonaviy tarjima kompetensiyasini shakllantirishdagi o'rnini baholash.
- ikkinchidan, parallel va qiyosiy korpuslarning tarjima qarorlarini qabul qilish, ekvivalentlarni tanlash va tarjima natijalarini verifikatsiya qilishdagi imkoniyatlarini aniqlash.
- uchinchidan, ChatGPT, DeepL va Google Translate kabi sun'iy intellekt vositalarining tarjima sifatiga ta'sirini baholash hamda ularning post-editing jarayonidagi funksiyalarini tahlil qilish.
- to'rtinchidan, uchala yondashuvning kuchli va zaif tomonlarini SWOT tahlil orqali tizimlashtirish hamda ularning o'zaro integratsiyasiga asoslangan lingvodidaktik modelni ishlab chiqish.

Mazkur tadqiqotda yozma tarjimani o'qitishda qo'llanilayotgan an'anaviy, korpusga asoslangan va sun'iy intellektga asoslangan yondashuvlarning lingvodidaktik imkoniyatlari qiyosiy SWOT tahlil asosida o'rganildi. Tadqiqot natijalari ushbu yondashuvlarning har biri tarjima kompetensiyasining muayyan komponentlarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatdi. Tahlillar natijasida an'anaviy yondashuv talabalarida tarjima nazariyasi, lingvistik bilimlar va tarjima strategiyalarini shakllantirish uchun zarur metodik asos bo'lib

xizmat qilishi aniqlandi. Shu bilan birga, ushbu yondashuvning asosiy cheklovi tarjima qarorlarini autentik til materiallari asosida tekshirish imkoniyatining yetarli emasligi bilan izohlanadi. Korpusga asoslangan yondashuv esa tarjima jarayonini real til ma'lumotlari asosida tashkil etish, pragmatik, stilistik va kontekstual ekvivalentlarni aniqlash hamda tarjima qarorlarini verifikatsiya qilish imkoniyatini yaratishi bilan ajralib turadi. Korpus vositalaridan foydalanish talabalarning analitik fikrlash, reflektiv tahlil va mustaqil qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qilishi aniqlandi.

Sun'iy intellektga asoslangan yondashuvning tahlili mazkur texnologiyalar tarjima jarayonining tezkorligi va samaradorligini oshirishga xizmat qilishini ko'rsatdi. Biroq sun'iy intellekt vositalari tomonidan yaratilgan tarjimalarda stilistik nomuvofiqliklar, pragmatik xatolar va mazmuniy og'ishlar uchrashi mumkinligi sababli ularni post-editing va korpus asosida verifikatsiya qilish zarurati mavjudligi asoslandi.

SWOT tahlil natijalari uchala yondashuvning o'zaro integratsiyasi ularning alohida qo'llanilishiga nisbatan yuqori samaradorlikka ega ekanligini ko'rsatdi. Shu asosda nazariy tayyorgarlik, korpus asosida verifikatsiya va sun'iy intellekt yordamida post-editing bosqichlarini o'z ichiga olgan integratsiyalashgan lingvodidaktik model ishlab chiqildi. Mazkur model tarjima kompetensiyasining bilingval, strategik, instrumental, ekstralingvistik va psixofiziologik komponentlarini kompleks rivojlantirishga xizmat qiladi.

Tadqiqot natijalari yozma tarjimani o'qitish metodikasini takomillashtirish, korpus lingvistikasi va sun'iy intellekt texnologiyalarini tarjima ta'limiga samarali integratsiyalash hamda zamonaviy tarjimonning kasbiy kompetensiyalarini shakllantirish uchun ilmiy-metodik asos bo'lib xizmat qiladi. Shuningdek, ishlab chiqilgan modelni magistratura bosqichidagi tarjimonlarni

tayyorlash jarayoniga joriy etish talabalarning pragmatik, stilistik va kontekstual moslikni ta'minlash, tarjima qarorlarini asoslash, muqobil variantlarni tanlash hamda mustaqil tahrirlash kompetensiyalarini rivojlantirish samaradorligini oshirish imkonini beradi. Kelgusida mazkur tadqiqot yo'nalishida sun'iy intellekt vositalarining turli janrdagi matnlar tarjimasiga ta'sirini korpus ma'lumotlari asosida baholash, post-editing kompetensiyasini shakllantirish metodikasini takomillashtirish hamda milliy parallel korpuslardan foydalanishga asoslangan yangi o'quv texnologiyalarini ishlab chiqish istiqbolli ilmiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Baker, M. (1993). Corpus Linguistics and Translation Studies: Implications and Applications. In: Baker, M., Francis, G., Tognini-Bonelli, E. (Eds.). Text and Technology: In Honour of John Sinclair. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, pp. 233–250.
2. Bowker, L. (2002). Computer-Aided Translation Technology: A Practical Introduction. Ottawa: University of Ottawa Press. 185 p.
3. Laviosa, S. (2002). Corpus-Based Translation Studies: Theory, Findings and Applications. Amsterdam: Rodopi. 138 p.
4. McEnery, T., Hardie, A. (2012). Corpus Linguistics: Method, Theory and Practice. Cambridge: Cambridge University Press. 294 p.
5. PACTE Group. (2003). Building a Translation Competence Model. In: Alves, F. (Ed.). Triangulating Translation: Perspectives in Process-Oriented Research. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, pp. 43–66.

6. EMT Expert Group. (2017). European Master's in Translation Competence Framework 2017. Luxembourg: Publications Office of the European Union. 12 p.
7. O'Brien, S. (2021). Machine Translation and Post-Editing: Challenges and Opportunities. London: Routledge. 214 p.
8. Zanettin, F. (2012). Translation-Driven Corpora: Corpus Resources for Descriptive and Applied Translation Studies. Manchester: St. Jerome Publishing. 178 p.